

GLOSSA SOBRE JOSEP MARIA PONS I GURI

Joan Domènech Moner

Òbviament, en primer lloc he d'expressar la meva satisfacció, correlativa amb l'evident sorpresa inicial, per haver estat escollit per a participar en aquest acte d'homenatge pòstum al nostre recordat mestre Josep Maria Pons i Guri. Per tant, també vull manifestar el meu agraïment, perquè és un honor ocupar avui aquesta tribuna i fer la glosa d'una de les personalitats més destacades de la història arenyenca dels darrers temps i, per què no, de la història de Catalunya, sobretot pel que fa al món de l'arxivística, a la investigació de la història jurídica i a tants aspectes de la cultura que el nostre desaparegut protagonista va conrear amb èxit i rigor. Per la mateixa raó, permeteu-me expressar també els meus dubtes i temors sobre l'encert d'aquesta elecció de la meva persona i valorar si no caldria, per part meua, entonar el «Domine, non sum dignus» del centurió dels evangelis, davant del respecte que inspira la ingent obra de l'erudit traspasat, que possiblement mereixeria el comentari d'una persona docta, més adient, perquè la cosa quedés més *inter pares*, consideració que subratllo sincerament i cordialment, sense cap falsa modèstia, només amb la justa preocupació de qui sent una profunda admiració pel savi la vida del qual li toca glossar i de qui dubta si estarà a l'altura de les circumstàncies. Dubte que s'agreuja en intentar endevinar quina serà la reacció de Josep Maria Pons i Guri en el més enllà, ell que, quan ho creia convenient, era tan crític, tan murri, tan irònic, tan demolidor —diguem-ho sense embuts— en aquesta vida terrenal. Què dirà ara si no li cau bé aquesta intervenció que m'he atrevit a acceptar? Us confesso que sempre he sentit més respecte pels morts que pels vius. No per aquell posat rígid i impactant que tenen quan jauen inerts, sinó perquè ja no poden defensar-se per ells mateixos, i llavors és quan molta gent explica d'ells allò que no havia gosat dir en vida. És una de les traïcions que els humans fem sovint. I és contra aquesta traïció que em rebel·lo sempre, des del meu tarannà sincer. Però precisament la sinceritat imposa també l'obligació d'ajustar-se a la visió que hom té realment de la per-

sona de qui es parla, i en aquest sentit m'agradaria ser conseqüent amb mi mateix. Vull creure, de fet —i és sobretot a partir d'aquesta consideració que tiro endavant—, que, quan hom ha pujat els graons que porten a la Glòria —amb majúscula i amb minúscula, si voleu—, les coses, des de dalt, s'han de veure amb una perspectiva molt diferent. Els paràmetres han de ser, per força, uns altres. Des de la beatitud inefable en què deu trobar-se immers el nostre Pons, des de la pau interior total i absoluta, des de la visió positiva dominant, confio que el mestre sigui benèvol i es converteixi en un còmplice, més que no pas en un crític, d'aquesta cerimònia d'avui. Espero que, amb l'oïda de l'esperit ben afinada —més que amb l'oïda corporal, que darrerament li fallava i que li solucionava moltes situacions compromeses—, Josep Maria Pons i Guri accepti aquesta mena de panegíric com una càrrega forçosa que han d'assumir els que són personatges destacats.

Sense ser en cap moment irrespectuós, exagerat o infidel a la seva memòria, intentaré aproximar-me al temperament d'aquest home extravertit, però amb un punt de reserva calculada, amable i bon amic, però sempre amb un granel d'ironia i un punt picardiós, excel·lent historiador fidel a la veritat del tema o de l'època tractats, però capaç de fer-ne la silueta caricaturesca, també, per a fer-nos adonar dels trets complementaris que ajuden a perfilar la imatge dels homes, dels temps i de les situacions, i capaç, també, d'escamotejar alguna cosa quan la creia irrellevant o inconvenient.

Insisteixo que, digui el que digui, m'expresso sempre des de la profunda estima cap al personatge, des del sentiment sincer per la seva desaparició, des de l'admiració sense límits envers una figura de coneixements enciclopèdics que, en morir als noranta-sis anys, sabia tant per formació com per ofici i tant per l'experiència dels anys com per una picardia i una intuïció innates. Tot plegat el feia insubstituïble. Aquesta és, possiblement —i em sembla que ja ho deia en un article que em van demanar els responsables de la revista arenyenca *Salobre*—, la causa per la qual l'amistat i la confiança en ell eren sempre, mentre fou viu, un roc a la faixa que teníem tots a punt, una garantia davant de qualsevol problema, una darrera opinió concloent quan ja havíem topat amb tots els esculls i havíem esgotat tots els ressorts i no acabàvem de trobar prou ben traduïda o transcrita aquella frase enigmàtica d'un pergami atractiu que ens volia dir moltes coses. Davant de fets com aquests, una peregrinació cap a l'arxiu Fidel Fita d'Arenys ho resolvia tot. Pons i Guri tenia la solució, sabia de què anava, donava la versió oportuna, i si no ho veia clar, s'ho inventava tenint en compte el context, i segur que encertava. Ara, en aquest sentit, és com si ens trobéssim orfes. Com si, quan ens embarquem en algun document complicat, a cada línia ens haguéssim d'encomanar a tots els sants temorosos perquè no aparegui un signe indesxifra-

ble o una frase fatídica que ens faci fracassar. La vinguda a Arenys ara ja no és possible, almenys en el mateix context.

Em permetreu que, ja entrant en el contingut bàsic d'aquesta intervenció, segueixi en línies generals el meu article aparegut a la «Llinda» del volum dotzè dels *Quaderns de la Selva*, un dels dos llibres que li vam dedicar els anys 2000 i 2001 en l'homenatge que el Centre d'Estudis Selvatans li va retre per a re-graciar la seva fidelitat a la nostra comarca. És una altra manera de complir la promesa que abans he fet de respectar els seus criteris en tot moment, perquè si ara ho té difícil per a aturar qualsevol disquisició meva, ho va tenir fàcil, en canvi, en el moment en què vaig fer aquests comentaris en públic, en presència seva. I no ho va pas fer. Va acceptar-los des de l'altre cap de taula i fins i tot va agrair els elogis desmesurats que jo vaig pronunciar i que ell, per la seva sordesa, no havia pogut sentir clarament —paraules textuais seves. De fet, la sordesa no li va pas impedir la lectura, i, d'altra banda, es tractava d'un text que havíem consensuat amb molta més cura que alguns documents d'aquests que els polítics d'ara signen i defensen aferrissadament. He de confessar, també, que em va censurar en alguns punts molt concrets i limitats. «Això, deixa-ho de banda», em deia, «que no és res d'ordre acadèmic. A l'edat que tinc, no em facis pas enfadar.» I, òbviament, no el vaig fer enfadar. Com que són fets puntuals, més endavant —quan toqui— ja us els explicaré.

El nom de Josep Maria Pons i Guri en el meu Lloret de Mar nadiu —deixeu-me que justifiqui la coneixença mútua— sonava com el d'un advocat que a vegades portava algun tema local i que coneixia bé el poble i la seva història. L'enllaç o el vincle afectiu, com vulgüeu dir-ne, era la presència a la meua vila d'una parenta seva a la qual visitava de tant en tant, Loreto March Burcet, cosina de l'àvia d'en Pons, Maria Burcet Verdaguer. Però també, a causa del seu reconegut interès per la comarca de la Selva, tenia relació amb la intel·lectualitat lloretenca, minsa en aquells temps, i singularment amb Esteve Fàbregas i Barri, escriptor i cronista local. Fruit d'aquests contactes foren les seves col·laboracions en el Mil·lenari de la Vila (1966), en la redacció del *Llibre de Santa Cristina* quan s'escaigueren els sis-cents anys del document més antic que parlava del santuari mariner (1976), etcètera. En aquest darrer cas, vaig facilitar-li la fotocòpia dels pergamins que ens quedaven a l'Ajuntament de Lloret —dic «ens quedaven» perquè els funcionaris que havien de vetllar-los havien convertit el presumpte arxiu en un piló de lligalls situats a les golfes de la Casa de la Vila, que vaig haver de rescatar quan vaig entrar-hi com a regidor de Cultura, abans no els acabessin de rosegat les rates i els dragons—, i això va significar, també, un contacte gratificant. M'ho va agrair. Aquell mateix any, però, vam intimar una mica més quan es va erigir en assessor jurídic d'una «revolta» de quatre regidors lloretencs que ens

vam cansar que l'alcalde fes el que volgués i ens enredés constantment com unes criatures. Vam fer una declaració a la premsa que va tenir molta repercussió i ell, a través d'un amic comú, el senyor Martínez de Laguàrdia, ens va oferir, interessat i divertit alhora, cobertura jurídica, si ens calia (que no va ésser necessària: l'alcalde va acabar plegant). La visita que vam fer els quatre regidors afectats al seu despatx d'Arenys em va ser enormement útil. Ara, si no, no us podria descriure com em va impactar aquell desordre ordenat que planava per tota l'habitació. Trobar o habilitar quatre cadires —a part de la seva, que era l'única que estava fent funcions de cadira— va ser una proesa. Els papers ho omplien tot: el terra, les cadires, la taula. Amb el temps vaig veure, però, que tenia una intuïció perfecta per trobar el que buscava. Podia trigar més o menys, però el paper sortia. A l'Arxiu Fidel Fita que dirigia passava si fa o no fa el mateix. La hipotètica taula comunitària de treball s'erigia en un receptacle de documentació que incloïa pergamins en curs de transcripció, articles a mig redactar, originals mecanografiats a punt d'enviar a la impremta, llibres de consulta per a retornar al prestatge... Quan hi anaves, costava trobar una parcel·la que no estigués ocupada i on et poguessis instal·lar. Tot això, ben conegut de tothom, és una conseqüència evident i gairebé inevitable de l'home polifacètic, actiu, de vida intel·lectual intensa, del savi despreocupat per l'ordre estricte o, si voleu, per l'estètica d'aquest ordre. Era la prova feaent que estàvem davant d'un personatge.

Pons i Guri va fer créixer el meu interès per la història i pels documents antics i vaig acabar anant a Arenys als cursets de paleografia que organitzava periòdicament. Eren classes pràctiques, viscudes i amb un valor afegit: els comentaris que hi apareixien tangencialment, que ens divertien d'allò més, i la tertúlia puntual o final, on es desgranava la seva fina ironia, acreditada amb un diluït somriure que se li escapava per sota el nas, un nas que, a més de flairar rapè de tant en tant per tal de destapar les vies respiratòries, flairava moltes coses més de la vida arenyenca i catalana en general, les que tothom veia i les que no es veien. També, en aquest sentit, era fi de nas.

Com sabeu molt bé els arenyencs, Josep Maria Pons i Guri va néixer a la vostra vila el 16 de juny de 1909. El seu besavi matern havia estat capità de vaixell i, per tant, aquest fet el connectava amb l'epopeia d'Amèrica que havia deixat tanta empremta a la nostra costa i, en alguns casos, edificis sumptuosos com ara el vostre immens immoble, fet alçar per Josep Xifré i Casas. Aquest tema de l'aventura d'Amèrica, dels mariners i els pilots, li donà material de sobres per a tractar al llarg del temps. El besavi matern, en canvi, era metge. La generació següent ja va virar més aviat cap a les lletres, fossin les humanístiques, com en el cas de l'avi patern, que fou advocat, o les de canvi, com les que va moure l'avi matern, que era comerciant. El pare de Josep Maria Pons fou procurador de tribunals. Per aquí

es continuava la línia dels professionals del dret en la qual ingressaria al seu moment el nostre personatge glossat.

Quan se li preguntava pels estudis previs, Pons i Guri recordava la seva estada a mitja pensió al col·legi de les monges franceses de la Presentació de la Mare de Déu de Tours, quan tenia tres anys, i el pas posterior, quan arribà als set, per una escola privada on, segons ell, el seu pare va tractar de «desmonjar-lo» i on «passaven» el corresponent llibre d'urbanitat i el professor tenia un interès especial en la higiene dels infants, de manera que recriminava, per exemple, els que duïen les ungles llargues, que, segons el mestre, que era castellà, semblaven «garras de cernícalo lagartijero». Aquell mestre, però, feia participar la mainada en els esdeveniments locals i per això, fins al darrer moment de la seva vida, Pons va tenir sempre present la imatge de la col·locació de la làpida commemorativa, l'any 1917, a la façana de la casa on va néixer el pare Fidel Fita i Colomer el 31 de desembre de 1835. El mestre va portar-los a veure aquell homenatge que se celebrà dos mesos abans que el savi jesuïta morís a Madrid.

Després, Josep Maria Pons va cursar el batxillerat, els primers anys de manera lliure i els darrers —quart, cinquè i sisè— al col·legi dels escolapis de Marató.

Començà els estudis universitaris l'any 1925, a les facultats de Filosofia i Lletres i de Dret de la Universitat de Barcelona. Alternava la seva formació acadèmica amb el treball al despatx d'un advocat. Dels professors, recordava amb admiració el catedràtic d'Història Antonio de la Torre y del Cerro, Antoni Rubió i Lluch, que sabia fer atractives evocacions literàries, i, sobretot, el professor Galo Sánchez, que li desvetllà la seva vocació per la història jurídica.

Acabà els estudis l'any 1931. Mentre era estudiant i continuava encara a la pasantia d'un prestigiós bufet jurídic, ja s'havia iniciat en la investigació històrica, que no va deixar mai de la vida. Aquell mateix 1931, per tant, ja van sortir a la llum pública un parell de treballs seus: un de titulat precisament «Arenys», dins del *Foment d'Estudis de la Maresma*, i un altre de titulat «El monestir de Sant Pol del Marresme», a la revista *La Paraula Cristiana*. Eren els seus inicis com a investigador.

L'any 1933 va morir el seu pare. Aquesta circumstància portà el jove Pons a deixar Barcelona i a incorporar-se al despatx d'Arenys, tot assumint la responsabilitat de cap de família. Tot i això, no deixà la vocació investigadora, i el 1934, per exemple, va aparèixer al volum XL de la *Revista Jurídica de Catalunya* el seu treball «Ordinacions i capítols del vescomtat de Cabrera», una de les seves primeres manifestacions de l'interès que li causà tota la vida l'estudi dels costums i de la història del dret.

El mateix any se sentí atret per la política i, a través de les llistes de la Lliga Catalana —a la qual estava afiliat—, va entrar a l'Ajuntament i passà a os-

tentar el càrrec d'alcalde segon —ara en diríem primer tinent d'alcalde—, motiu pel qual diverses vegades va haver de fer d'alcalde accidental. S'explica, precisament, que la condició que va imposar per a acceptar anar a les llistes fou la de poder organitzar, si tot sortia bé, l'Arxiu Històric Municipal i Notarial d'Arenys de Mar, cosa que féu realitat un cop entrà al consistori.

Aquesta activitat local no li impedí mantenir els seus lligams amb personalitats destacades de la Ciutat Comtal, com ara Agustí Duran i Sanpere, a qui considerà un autèntic mestre i amb qui mantingué sempre una veritable amistat. Fou precisament Duran qui, en esclatar la Guerra Civil el 1936, s'endugué Josep Maria Pons a la Secció d'Arxius Documentals del Servei del Patrimoni Històric, Artístic i Científic de Catalunya, des d'on pogué fer una gran feina salvadora. Entre altres arxius, salvà el d'Hostalric, atès que estava guardat en un convent de monges que podia ser objecte de destrucció d'un moment a l'altre. Aquest arxiu contenia els documents de la governació dels antics vescomtats de Cabrera i Bas i del comtat d'Empúries. Lamentablement, tot aquest fons, el 1939, fou lliurat pel govern vencedor al duc de Medinaceli, que en reclamava la propietat, i ara l'hem de tenir microfilmada i encara gràcies, després de molta polèmica.

Més tard, el mateix Duran i Sanpere va situar Pons i Guri al capdavant del Dipòsit d'Arxius de Manresa. Tot i això, no es va pas lliurar dels efectes de la Guerra, que, segons paraules textuals seves, «va ser un moment molt dur». Tan dur que era un d'aquells episodis viscuts dels quals no volia parlar. Cal tenir en compte que Josep Maria Pons i Guri era un home creient, d'Església, i aquest fet llavors era un distintiu que marcava, i no pas precisament perquè hom pogués estar tranquil. De manera que és fàcil sospitar que, en algun moment determinat, va haver de desaparèixer tan discretament com va poder i va haver d'emprendre aquells camins que li garantien salvar la pell de la millor manera possible.

Acabada la lluita fratricida, es reintegrà al despatx d'Arenys i a l'Arxiu Històric Municipal, des del qual va anar redactant monografies de caràcter local que constitueixen aportacions interessants al coneixement del passat de la vila. En aquells anys, mantingué contactes fructífers amb el professor García de Valdeavellano, catedràtic d'Història del Dret de la Universitat de Barcelona, mentre preparava el seu estudi sobre el dret consuetudinari de Girona. Dins la dècada dels anys cinquanta, la Comissió General de Excavaciones Arqueológicas li confià la delegació local i, seduït també per l'arqueologia, excavà en dues campanyes (1949-1950 i 1957) el poblament preromà de la Torre dels Encantats. Sovintejà, també, les seves visites d'investigació a arxius molt variats de Catalunya i de fora. Anà publicant treballs cada vegada més interessants i consolidà definitivament el seu prestigi científic i professional.

Fou justament en aquesta època que es veié conduït a tornar a endinsar-se en el món de la política. En una repassada biogràfica no podem saltar-nos, evidentment, aquest episodi, encara que sigui un dels que, en el moment de redactar l'abans esmentada «Llinda», vaig haver de passar per alt, atès que, segons ell, això no tenia cap interès acadèmic. Ara hi passaré de puntetes, per a no contradir excessivament els seus desitjos. Però entenc que la pinzellada hi ha de ser, precisament per a no obviar de manera sospitosa una etapa que tenia unes característiques determinades, però que de manera forçosa també havia de tenir els seus protagonistes, a vegades obligats a exercir uns càrrecs per a evitar que els assumissin altres persones més alienes al poble o als interessos locals, o fins i tot menys competents i més perilloses. La història d'aquestes èpoques encara tan relativament recents s'ha de tractar amb mesura, sense apassionaments excessius i, encara més, sense rancors ni extremismes. Així doncs, el 1952 fou nomenat alcalde i exercí el seu mandat envoltat d'antics companys de la Lliga. Si la base de dades d'història contemporània de Catalunya penjada a Internet —a la qual em remeto— no està equivocada, Pons i Guri simpatitzà amb la causa del monarquisme joanista —és a dir, del pare de l'actual rei Joan Carles—, i convertí Arenys en un punt de referència en aquest sentit. Això li comportà una picabaralla amb el seu primer tinent d'alcalde i parent, que sintonitzava plenament amb la Falange. Acabà deixant el càrrec a les mans d'aquest l'1 de gener de 1958. També cessà del seu càrrec de diputat provincial, que havia obtingut el 1955. Val a dir que el seu pas per l'alcaldia reforçà l'activitat cultural. A ell es deu que, en aquells anys, l'arxiu municipal fos batejat amb el nom del pare Fidel Fita, en homenatge a l'il·lustre religiós, membre i director, al seu dia, de la Real Academia de la Historia. En el fons, s'evidencia una perfecta coherència d'actitud. Quan estigué a l'Ajuntament a l'època republicana, creà l'arxiu, tal com havia promès. Quan fou alcalde sota el règim franquista, li donà el nom, el nom d'un religiós que potser, en el primer temps, no hauria estat tan ben acollit.

Un any després de deixar la política i potser dins del context de les desavinences amb les maneres de fer del règim amb el qual havia topat, Pons i Guri intervingué decisivament per a salvar el fons documental de l'Audiència de Barcelona, que el Ministeri de Justícia volia convertir en pasta de paper. El nostre home va remoure cel i terra, va fer comprometre altres arxivers notables i, finalment, la mateixa Direcció General de Archivos, Bibliotecas y Museos. I se'n va sortir, no podia ser d'altra manera.

En aquesta mateixa època fou nomenat acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres. Hi entrà el 1956 i més endavant, el 1964, publicà, en el butlletí de la institució, diversos treballs sobre fogatjaments. També fou elegit membre de l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi.

El 1960 es portà a terme l'anomenada *Compilació del dret civil especial de Catalunya*. Josep Maria Pons i Guri fou un dels pocs juristes que gosà discutir-ne els inconvenients, les mancances i els desencerts, com explícitament denuncià molts anys després des del *Diccionari d'història de Catalunya*, publicat el 1992.

En plena dècada dels seixanta començà a treballar en la redacció de més d'un centenar d'articles que havien de formar part de la *Gran enciclopèdia catalana*, el primer volum de la qual aparegué l'any 1969. També participà en les tasques de la Societat Catalana d'Estudis Històrics (filial de l'Institut d'Estudis Catalans), on llegí dues comunicacions: «Rebel·lió del vescomtat de Cabrera contra Pere el Cerimoniós (1364-1373)» i «Resultats de dues campanyes d'excavacions a la Torre dels Encantats», aquesta última referida als treballs que havia fet anteriorment en el conegut jaciment preromà arenyenc.

Totes aquestes distincions que acabem d'esmentar i l'acollida que trobà a les institucions i en el món acadèmic, valoren la seva feina, molt àmplia, que abraça un gran ventall d'activitats, tot i que, sobretot, excel·lí d'una manera especial en el món de la història del dret. Pons i Guri no parà d'investigar i d'escriure fins a la seva mort, i van merèixer la seva atenció tots els elements possibles de la seva vila nadiua, molts d'altres pobles de la rodalia i, sobretot, tot el que s'emmarcava dins de la demarcació de l'antiga Selva, de manera que defensà a ultrança que, en realitat, aquesta comarca havia de continuar arribant fins a Arenys. Sobre aquest tema polemitzà nombroses vegades amb destacats historiadors. A tall d'exemple, esmentarem la seva intervenció en aquest sentit en la XXVIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos que tingué lloc a Santa Coloma de Farners el 22 d'octubre de 1983, en oberta oposició a la teoria del seu amic Antoni Pladevall.

Pons i Guri, quan polemitzava, ho feia documentadament, però també amb un punt de sornegueria, d'aire d'*enfant terrible*, disposat, fins a un cert punt, a fastigujar l'adversari. Ho hem comprovat moltes vegades. A tall d'anècdota, recordem els articles que va publicar a la revista *Lloret Gaceta* l'any 1978, quan la parròquia de la vila de «Marina» era regida des del 1974 pel rector arenyenc Josep Benet i Cantó. El clergue s'havia inclinat per deixar de banda el patronatge parroquial de Sant Romà soldat —que havia estat el de tota la vida— i s'havia inclinat per un sant Romà diaca d'Antioquia, la festa del qual corresponia a una data que encaixava més bé amb la Festa Major d'hivern. Pons i Guri li va sortir amb un altre sant Romà inèdit, segurament gironí, com a possible patró autèntic. No explicaré les ironies i els comentaris divertits contra la versió heràldica de l'escut de Lloret imposat per Armand de Fluvià als anys vuitanta. Quan el 1988 el Parlament va decidir que aquell any era el del mil·lenari del nostre país,

afirmació posada en dubte per alguns historiadors, Pons i Guri també es va divertir anant-hi en contra i afegint-se als trenta-quatre ponents i comunicants que en el Simpòsium Internacional sobre els Orígens de Catalunya (Segles VIII-XI) van tirar una galleda d'aigua freda a la tesi institucional. I encara en podríem explicar d'altres. A Pons i Guri li encantava revisar les visions tòpiques de la història de Catalunya i, si calia, nedar a contracorrent. En els seus darrers temps tenia la sort, a més —i ell ho reconeixia i s'hi emparava—, que l'edat li permetia dir el que volia.

Una mirada superficial a la seva obra publicada ens demostra l'autoria de cap a tres-cents treballs entre el 1931 i la data de la seva mort. Per damunt de tot, destaquen una quarantena de publicacions en forma de llibre, més de vint dedicades a Arenys, tres a Calella, una a Blanes, una a Lloret, una a Canet, una a Malgrat, una a Tordera i les rodalies i unes deu d'àmbit general, algunes de caràcter més tècnic, com ara els nomenclàtors, els cartorals, els diplomataris, els inventaris de pergamins i els estudis paleogràfics, obres d'una gran importància i utilitat per als especialistes i, en la majoria dels casos, d'un pes específic important. Pel que fa als articles en revistes especialitzades, sumen cap a un centenar i en destaca la seva dedicació a temes del vescomtat de Cabrera i de les terres gironines, i, òbviament, a Arenys, Sant Pol, Sant Celoni, Montclús, Lloret, Arenys de Munt, Pineda, Calella i el Montseny. Semblantment ocorre amb les revistes i publicacions de caire local. Els temes de la seva vila, els oferí normalment per mitjà de les publicacions de la Festa Major de Sant Zenó, per mitjà de les revistes *Vida Parroquial* (des del 1944), *La Rierada* (des del 1977, en la tercera època de la publicació, els inicis de la qual es remunten al 1902) i *Salobre* (des del 1992, en aquest cas en la segona època de la revista, que havia sortit a la llum el 1935), i d'algun opuscle imprès amb motiu d'efemèrides i commemoracions d'entitats o fets semblants. Les revistes d'altres pobles també acollien, de tant en tant, la seva producció. Gairebé uns cent cinquanta treballs corresponen a aquest capítol de les revistes locals, dels quals més d'un 80 % es refereixen a temes arenenyencs. Queden encara per comptabilitzar els pròlegs i les recessions escrits —entorn d'una dotzena— i els articles seus que figuraven en l'*Enciclopèdia jurídica*, en el *Diccionari d'història de Catalunya*, en l'obra *Homes del catalanisme* —en aquest cas, en col·laboració—, en el *Diccionari d'història eclesiàstica*, i, sobretot, el centenar llarg que va escriure per a la *Gran enciclopèdia catalana*, als quals ja ens hem referit abans.

Per cert, la temàtica tractada, abundosa i diversa, dins d'aquesta obra esplèndida, la descobrí l'impulsor de la mateixa *Gran enciclopèdia catalana*, Max Cahner, quan, en el seu article publicat en el segon volum dels *Quaderns de la Selva*, dedicat l'any 2001 al recordat mestre, ens explicà com va creure que Pons

i Guri era l'especialista que podia definir la terminologia jurídica que es mantingué encara subjacent en el temps comprès entre el Decret de Nova Planta i la uniformització originada per les diverses constitucions jacobines del segle XIX. Max Cahner assegurava: «És a ell a qui vaig recórrer per tal d'elaborar un veritable diccionari de terminologia jurídica, rigorós i basat en el coneixement documental de la terminologia històrica i del sentit precís de cada terme en cada moment històric, i anar-lo incorporant així al lloc corresponent de l'enciclopèdia. I tot això, al marge de la seva inestimable col·laboració en tots els altres aspectes del dret català, històric i vigent, de la història de les institucions polítiques i del pensament i la ciència jurídica a Catalunya, de la geografia històrica de la Catalunya medieval i moderna, de la història de la marina catalana, de bona part de la geografia i la història locals i comarcals del territori de les terres de marina comprès entre Arenys i Lloret, i de les interiors entre la Selva i el Montseny, és a dir, de tot el país, la documentació secular del qual es guarda a l'Arxiu Històric d'Arenys de Mar, que sota la seva direcció ha esdevingut un privilegiat centre de tota mena d'investigacions històriques.»

A l'entorn de Josep Maria Pons i Guri i sobretot en el camp acadèmic, que és el que ell valorava més, conscient que era l'àmbit on es trobava l'obra sòlida que sobreviuria a la seva persona, s'hi van moure persones per les quals va sentir una amistat profunda, com mossèn Tomàs Noguer, Santiago Sobrequés i Lluís Batlle Prats, tots ells gironins de bé. O Joan Coromines i Josep Maria Casacuberta, amb els quals, en algun temps, va fer excursions memorables. O Ramon d'Abadal i de Vinyals, Ferran Soldevila, Jesús Ernest Martínez Ferrando, Josep Maria Madurell i molts altres, tots ja traspassats, sense oblidar, entre els que són plens de vida, noms com el del jurista Josep Maria Font i Rius o el del polític, editor i historiador Max Cahner, tot i les trifulgues que van tenir més o menys directament quan es volia fer dependre l'arxiu d'Arenys del de Mataró, encara que Max Cahner ja no era, llavors, conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya; i el del paleògraf Manuel Mundó i Marcet, aquests dies d'actualitat per la seva investigació sobre una presumpta obra de Miquel Àngel al monestir de Montserrat. Amb aquest conjunt, entre els morts i els vius, esmentem uns quants homes ben coneguts que són, com el mateix Josep Maria Pons i Guri, història autèntica del país.

Disposava d'una nodrida i important biblioteca particular en la qual tenien un relleu especial algunes obres de tema jurídic gairebé introbables, com ara els dos volums de l'*Apparatus* del gironí Tomàs Mieres, que Pons havia promès a l'Arxiu Municipal de Girona i que ja han estat cedits, complint la seva voluntat. També va deixar la seva biblioteca jurídica a la Universitat Pompeu Fabra.

Si l'obra escrita de Josep Maria Pons i Guri és llarga, no ho fou menys la seva participació, convidat pels organitzadors, en molts cursos —alguns de doc-

torat—, congressos i trobades d'especialistes del món del dret i de la història, on les seves intervencions, en forma de ponències o de comunicacions, tenien sempre caràcter de lliçó magistral.

El 1989, el Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica de la Universitat de Barcelona el va nomenar col·laborador científic.

Pons i Guri defugia, però, els homenatges, sovint adduint, amb una gran murrieria, que la gent que rebia distincions al cap de poc se n'anava a l'altre barri. En el fons, era una mena de coqueteria. Tot i això, va rebre de sorpresa un cordial homenatge com a degà de tots els arxivers de Catalunya en les I Jornades d'Arxivística de Catalunya, celebrades a Ribes de Freser del 15 al 17 de març de 1987, i l'11 de gener de 1988 va ser reconegut per la Generalitat de Catalunya amb la Creu de Sant Jordi, que li havia estat concedida oficialment l'any anterior, per tota la vasta tasca que portà a terme. Recordo que, com havíem fet alguna altra vegada, ja fos per a celebrar un final de curs de paleografia o per a brindar per algun èxit seu, es va organitzar un sopar en un restaurant de Collsacreu (Arenys de Munt), un indret no llunyà d'aquí (Arenys de Mar), dalt de la carena litoral, concretament la vesprada del 12 de març, i, en el to humorístic amb què ell es trobava còmode, li vaig dedicar, sota el pseudònim florallesc de Lo Gàiter de la Tordera, un sonet titulat «Una bona creu», que, al·ludint a la condecoració atorgada, deia així:

Com celebro, amic Pons Guri,
l'encert del senyor Pujol!
Que el goig per la Creu us duri
pels verals del bisbe Pol!

No hi haurà pas qui us aturi
amb la fama, alçant el vol,
la Creu n'és el millor auguri,
com el Barça quan fa un gol.

Des de l'Arxiu seguireu
fent sentir la vostra veu
de la Rambla fins al moll...

I als qui en dubtin, els dieu,
que no és igual Collsacreu,
que portar sa Creu al coll!

I la cosa dels homenatges no es va aturar aquí. El 1989 el Ministeri de Justícia li lliurà la Creu Distingida de Primera Classe de l'orde de Sant Ramon de Penyafort, i el 1992 el Col·legi d'Advocats de Barcelona li atorgà la Medalla d'Honor. El 1998 va rebre la Medalla de la Universitat Pompeu Fabra. L'any 2000 hi hagué, com ja hem dit, l'homenatge dels selvatans. La llista es va cloure amb la Medalla President Macià, que li va concedir la Generalitat de Catalunya l'any 2005.

Pons i Guri va ser sempre un bon conversador. Si no tenies pressa, amb ell podies passar hores i hores tocant tots els temes que volguessis de manera dis-tesa, divertida i il·lustrativa. Quan parlava en cercles reduïts, es feia venir bé al-guna *boutade* i reia per les butxaques. Quan feia conferències, en canvi, tot i que tenia alguna sortida en aquesta línia, era més contingut i seriós. Feia més honor al personatge acadèmic que representava i que sovint exterioritzava amb el llacet al coll d'intel·lectual convençut; un llacet com el que li posaren quan fou amortallat i que, un cop exposat de manera respectuosa i solemne al tanatori, definia, amb una imatge, la vida que havia protagonitzat. Una vida en el trans-curs de la qual també va saber contactar amb gent jove valuosa, que se sentia bé al seu voltant i que avui trobem en llocs destacats. Penso, sobretot, en Hug Pa-lou, el seu successor a l'Arxiu, una persona responsable i rigorosa que l'Ajuntament d'Arenys ha tingut molta sort de trobar i la qual també ha sabut mantenir l'Arxiu com a lloc d'acollida, com feia el mestre, disposat, igualment, a ajudar i a precisar detalls sobre el que calgui. Particularment, entre altres coses, li sóc deutor d'algunes observacions sobre aquest mateix text, que només podia fer un veritable coneixedor de la fibra arenyenca i de la institució de l'arxiu que ara di-rigeix. També, en aquest cenacle de gent amiga, especialment jove, formada amb els consells de Pons i Guri, caldria situar Glòria Mora, que freqüentà l'Arxiu als anys vuitanta i que avui té un paper important a l'Arxiu Administratiu de Bar-celona, i Imma Caballé, que, junt amb el seu espòs, Pere Maria Ibern, va aterrar un dia a l'Arxiu per a investigar sobre els carnivals arenyencs i va quedar se-duïda per la simpatia de Josep Maria Pons. L'Imma és avui la presidenta del Centre d'Estudis Josep Baralt. Ja que parlem de joves, Pons també va aconse-guir introduir el cuc de l'interès per la paleografia en la seva néta Margot, amb qui va venir a Lloret a presentar el llibre de diplomàtica local que ella ha re-copilat i transcrit amb motiu del mil·lenari de la separació de Maçanet de la Selva, l'any 2001. Néta i avi havien col·laborat en la redacció, precisament, del llibre *Quan nasqué, s'emancipà i s'organitzà una vila: Arenys de Mar, 1574-1720*. Podríem esmentar encara altres persones que es beneficiaren dels ense-nyaments de l'il·lustre arxiver i jurista, possiblement. Però tampoc no cal ésser exhaustiu.

Josep Maria Pons i Guri va morir el 23 de desembre de 2005. Com m'explicava precisament Imma Caballé, a l'hora de morir havia fet valer la seva capacitat d'imposar-se, com havia fet sempre en vida. Quan va dir prou, va ser prou. Quan va negar-se a menjar i a rebre més medicaments i va decidir acabar tranquil·lament la seva existència, ho va fer ben conscient i decidit. Com s'ha dit tantes vegades, caldria aplicar a l'il·lustre arxiver aquella dita castellana: «Genio y figura hasta la sepultura.» En la cerimònia exequial a l'església ens vam anar trobant tots els amics, deixebles i responsables d'arxius de poblacions pròximes, gent molt diversa, i, tot i l'edat de defunció del mestre, que permetia assumir el seu adéu amb una evident serenor i conformitat, als més amics ens era difícil no descobrir-nos mútuament els ulls entelats. L'apreciàvem en tota l'extensió de la paraula. Alguns li deien L'Avi. Les paraules finals del rector de la parròquia, confegides amb la complicitat del mateix Pons i Guri, van fer, amb la major brevetat, la radiografia de tota una existència: «Pons, descansu en pau, que ja heu fet prou feina.» Va ser enterrat —en el seu cas, mai més ben dit, perquè la seva sepultura és ben bé sota terra— la vetlla de Nadal, i es va afegir així a la població il·lustre d'estadants silenciosos que forma el prestigiós cementiri de l'espiuència Sinera, del qual tantes vegades ens havia parlat.

Estic acabant aquesta glossa de l'home que avui tornem a homenatjar de manera definitiva i solemne i que l'Ajuntament d'Arenys de Mar, amb un gest que l'honora, declara arxiver emèrit i fill predilecte de la població, tot a títol pòstum, evidentment. Vull creure que, fet en vida, com inicialment es preveia, aquest gest hauria commogut suficientment el cor de Josep Maria Pons i Guri i que ell, tot i l'aparent tantsementisme de què feia gala, hauria sentit una profunda emoció. No sé si l'hauria sabut i pogut amagar. Si li serveix de garantia, senyor alcalde, li asseguro que avui, aquesta emoció, la compartim tots els que d'ell vam aprendre, en quantitat desigual, evidentment, moltes coses. Per tant, com que el seu mestratge reviu modestament en cadascun de nosaltres, l'emoció neix en tots, com si fos la seva irradiada, i jo m'atreiria a dir que ens sentim legitimats com a mínim per a dir-li, en nom del mestre, moltes gràcies per aquest títol entranyable que d'ara endavant honora la memòria del difunt, que honora els seus familiars i que, com ja he dit abans, honora també a qui té la generositat d'atorgar-lo, el consistori i el mateix poble d'Arenys, que ell, sense cap mena de dubte, tant va estimar.